

KARNAS BACKE I HÖRBY

Var kommer namnet ifrån?

Många påstår att det var servitrisen på tivolit Karna Andersdotter som gav dess namn, andra säger att det inspirerats av tivolit Bakken i Köpenhamn. Tyvärr är båda fel.

Damm vid Karnas backe.

För att ta reda på anledningen måste man gå tillbaka i tiden. Året 1788 den 23 april föddes i Köinge en son till Anders Pehrsson och Elsa Persdotter som döptes till Jöns.

Samma år den 11 augusti föddes i Hörby en dotter till Pehr Olsson och Karna Nilsson, som döptes till Elna.

Åren gick och den 6 juni 1816 vigdes i Hörby kyrka drängen, bonden Jöns Andersson och pigan Elna Persdotter. Båda från Hörby prästgård.

Den 11 augusti 1831 avled Elna i barnsöd efter en svår förlossning av ett dödfött gossebarn. Hon blev 42 år.

Hörby prästgård (Hörby nr 2) hade sin mark vid kyrkan, men ägde också mark samt en vattenmølla vid bygatan. (Senare Råbygatan.) Långt senare erhöLL møllan namnet Kvarnvik.

Jöns Andersson, möllare till yrket, arrenderade vattenkvarnen från år 1816. Med hustrun Elna fick han barnen Pehr född den 10 augusti 1818, Elsa född den 28 januari 1821, Karna född den 7 februari 1824 och Ola född den 28 oktober 1827.

Den 5 maj 1835 gifter sig möllareänklingen Jöns Andersson med pigan Hanna Pehrsdotter, född den 3 september 1790 i Hörby. Hanna var syster till Elna. Paret fick inga barn.

Mellan åren 1739 – 1841 genomfördes i Hörby laga skifte. Byn hade 23 gårdar som alla låg längs bygatan. De gårdar som fick utflytta var nr 3, 5, 6 o 21, 7, 9, 12, 14, 18, 19, 20 och 22 medan nr 1, 2, 4, 6 o 21, 8, 10, 11, 13, 16, 17 och 23 fick stanna kvar i bykärnan.

Nr 6 o 21 var två gårdar med vardera två hemman. Den gård som låg norr om bygatan fick stanna och här bodde postmästare Lövengren och garvare Rosenqvists änka och de hade vars 1/32 mantal. Byggnaderna var av korsvirke med dels tegel och dels lerväggar i bra skick. Här fanns en plantering av fyrtiotvå stycken fruktträd.

Söder om bygatan låg det andra nr 6 o 21. Nils Jeppsson ägde 1/8 mantal och änkan Anna Persdotter 1/16 mantal. Byggnaderna var av grundmur och blåhus. Kring gården fanns en obetydlig eller ingen plantering.

Nils Jeppsson och Anna Persdotter fick flytta gården till den östra sidan av Hörby. Ganska snart köper Nils Jeppsson Anna Persdotters mark och gården får ett mantal på 3/16.

Nils Jeppsson var en liten tjock och frodig man, mycket sträng mot tjänare och tjänstefolk. Huset han uppförde byggdes så att hans fruntimmer inte skulle öda tid att titta på förbipasserande vägfarande. (Se GHa på kartan.) Han var riksdagsman under ett antal år och gift med Karna Olsdotter, född den 24 juli 1803 i Hörby.

På 1950-talet var byggnaden Hörby fritidsgård. Huset och kringliggande byggnader revs hösten 2009. Idag står här ett åttavåningshus. Ett av byns äldsta hus hade skattat åt förgängelsen.

Jöns Anderssons barn växte upp och deras lek och stöj hördes vida omkring. 1839 flyttar Pehr till Hörby nr 2 som är prästgården och får plats som dräng. Senare gifter han sig och flyttar till Köinge där han så småningom blir nämndeman. Samma år flyttar dottern Elsa till Hörby nr 20 och anställs som piga.

Ola övertager arrendet av möllan, Hörby nr 2, efter fadern. Jöns Andersson och hans hustru Hanna sätts på undantag. Dottern Karna blir piga på gården.

Den 24 februari 1859 avled Jöns Anderssons hustru Hanna Persdotter (68 år) i prästgårdsmöllan och i bouppteckningen nämns att Jöns i ett föregående äktenskap med den avlidnas syster Elna Persdotter med henne hade styvsönerna nämndeman Pehr Jönsson i Köinge och mjölnaren Ola Jönsson i Hörby samt styvdöttrarna Elsa Jönsdotter, gift med åbon Ola Jeppsson i Slagtofta och omyndiga Karna Jönsdotter. Vidare nämns också avlidna system Bengta Persdotters barn med skraddaren Anders Stensskog i Hörby.

Den 18 september 1860 inflyttar drängen Anders Jönsson från Östra Sallerup. Han föddes den 31 januari 1823 på nr 2 Årröd, och föräldrarna var rusthållare Jöns Persson och Kerstina Nilsson.

Den 25 november 1860 gifter sig drängen Anders Jönsson med pigan Karna Jönsdotter på Hörby nr 2, och den 2 maj 1862 nedkommer Karna med dottern Anna som blir enda barnet.

1861 flyttade möllare Ola Jönsson till Köinge, och arrendet övertogs av Anders Jönsson som nu tituleras möllare.

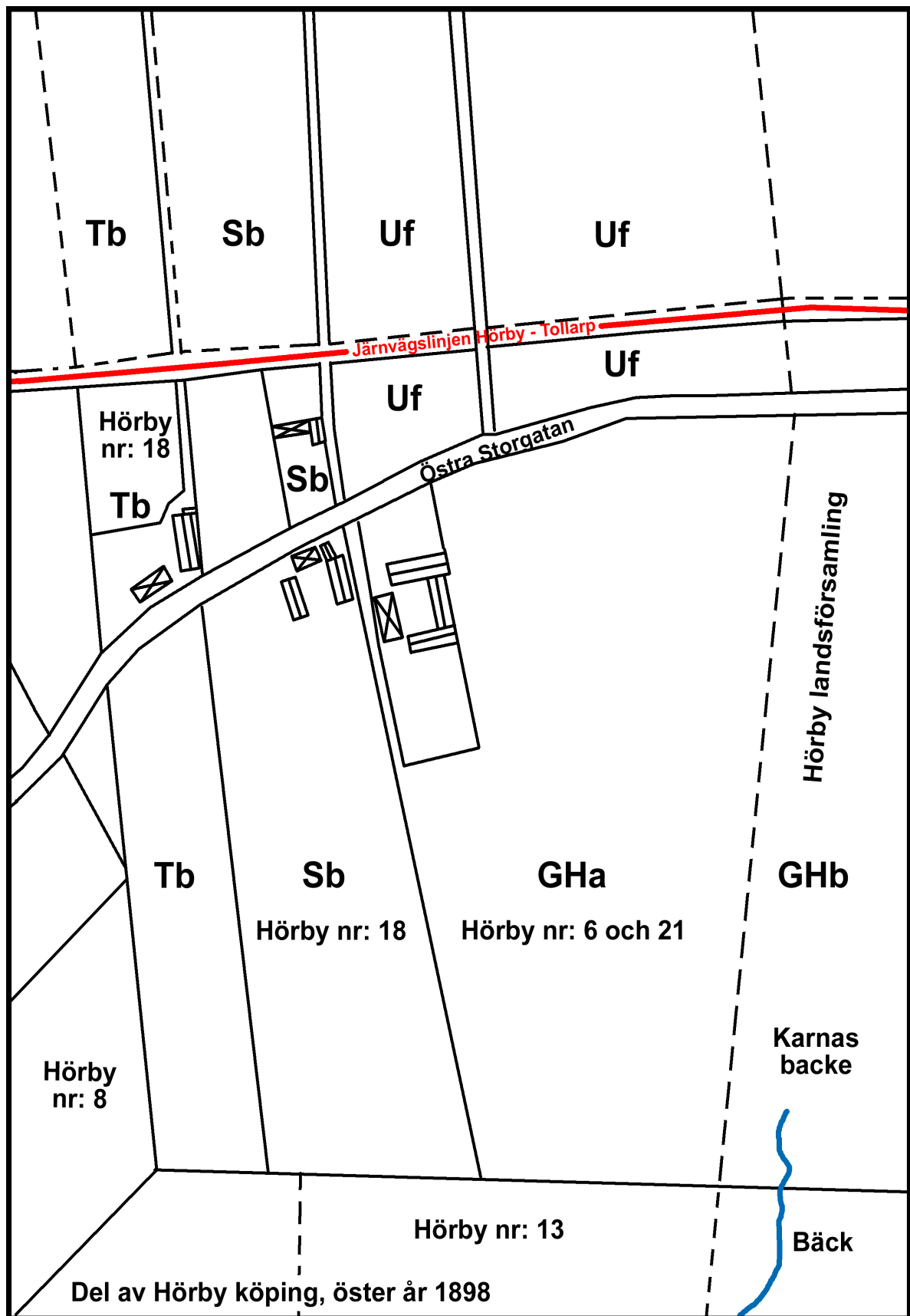
Undantagsmannen och änklungen Jöns Andersson flyttade till Köinge nr 8 1862. Här avlider han den 3 maj 1867, 79 år gammal.

Möllare Anders Jönsson kämpade på med det hårda jobbet, och när den f. d. riksdagsmannen Nils Jeppsson avled den 12 november 1870 och hans hustru Karna lade ut gården 6 o 21 till försäljning slog Anders till och blev hemmansägare 1871.

På kartan som är från år 1898 har Hörby vuxit. Blev köping år 1900 och byn hade fått namn på gator och torg. Hörby nr 6 o 21 kom att till stor del ligga inom köpingens gränser men hade betydligt mer mark i Hörby landsförsamling. (Se GHb på kartan.) Utanför byns gräns låg sålunda Karnas backe, men området tillhörde nr 6 o 21.

Hörby landsförsamling bestod bland annat av områdena Slagtofta, Köinge, Råby, Osbyholm m. fl. små byar. Äspinge, Lyby och Fulltofta var egna församlingar.

Åren de går och det hårda livet med att bruka jorden satte sina spår. Den 20 september 1882 upprättade Anders och Karna ett inbördes testamente med innehåll att den efterlevande skulle äga oinskränkt rättighet disponera den först avlidnes efterlämnade såväl fasta som lösa egendom av vad namn och beskaffenhet den vara månne tills dottern Anna uppnått 25 års ålder.

Tb ägare Johanna Herrlin Sb ägare Anders Persson

Uf den västra delen ägare August Täcklind Uf den östra delen ägare Per Persson

GHa och GHb ägare Jonas Winquist

Den 25 november 1883 höll Karna och dottern Anna på att förbereda föräldrarnas bröllopsdag och släkten var inbjuden.

Anders hade efter middagen begett sig till deras skogsbacke för att hämta hem några maskiner innan snö och frost gjorde det omöjligt. Han hade lovat vara hemma innan gästerna skulle komma.

Strax innan mörkrets inbrott anlände gästerna men ingen Anders visade sig och Karna blev alltmer orolig och nervös. Till sist gick Karna och någon av de manliga gästerna ner till backen för att hämta Anders. En bit upp i backen skymtade man något som låg på marken, och när man kom fram såg man Anders liggande över en mindre stock.

Den tillkallande läkaren kunde bara konstatera att Anders var död, och att han troligen avlidit i en hjärtattack.

Anders och Karnas bröllopsdag förbyttes i sorg, och gästerna gjorde allt för att trösta mor och dotter.

Den 2 december hölls det jordfästning i Hörby kyrka. Massor av människor hade slutit upp för att följa Anders till den sista vilan på Hörby kyrkogård. Anders hade varit en populär människa som ställt upp för alla som behövde hjälp. Han blev 60 år.

Karna gick sällan till kyrkogården. Istället blev hennes plats där hennes älskade man dött. Här satte hon upp ett enkelt träkors och var där ofta och lade ner blommor. Folket i trakten började säga när de såg henne vandra dit ”nu går Karna till backen” och på så sätt myntades ordet Karnas backe i samhället.

Dottern Anna blev 25 år den 2 maj 1887 och enligt ett upprättat inbördes testamente mellan Anders och Karna övertog dottern Hörby nr 6 o 21 på öster. Det var ett stort område som sträckte sig över två församlingar. Gränsen i öster gick vid Äspinge socken. I dag ligger stora delar av Ekeboda på denna mark.

Två år senare, den 10 maj 1889 stod giftermålet mellan Jonas Winqvist och jungfru Anna Andersson i Hörby kyrka. Vigsselförrättare var J. Chr. E. Lundegård.

I och med giftermålet blev Jonas Winqvist ägare till nr 6 o 21. Han var född den 18 september 1844 i Våttseröd, Munkarps socken och hade inflyttat till Hörby 1867.

Karna bodde kvar och titulerades åboänka. Trots att hon hade till hjälp en piga och en dräng blev det för mycket. Då anställde Jonas Winqvist en statarfamilj som fick stora befogenheter för att se till att lantbruket bar sig.

Karna var nöjd, hon hade fått en stilig svärson och nu väntade hon på barnbarnen. Den 6 september 1890 nedkom Anna med en dotter som fick namnen Anna Theresia Clementine. Tyvärr blev det inte fler barnbarn.

Åren gick och snart stundade något stort, Hörby skulle bli köping. Nyårsafton 1899 skulle Karna hälsa på nere i byn, Gamla Torg nr 5, där hennes dotter och man samt barnbarnet Anna bodde. Hon hämtades med häst och vagn och med sig hade hon en stor väska, för hon skulle övernatta hos dottern.

Gamla torg. Vykort från 1902. Jonas Winqvist med familj bodde i huset till höger. På översta bilden finns huset till vänster.

Strax före klockan 24.00 gick familjen ut på torget. Det var bitande kallt och snön knarrade under deras fötter. Nästan hela byn var på fötter och även människor från angränsande byar hade sökt sig dit. Strax före tolvslaget steg doktor J. L. Nauman upp i talarstolen, och ut över nejden sade han följande:

SVENSKE MÄN OCH KVINNOR, HÖRBY INVÅNARE.

”I det ögonblick, vi här stå samlade, håller det nittonde århundradet på att sjunka ned i sin graf. Snabbt rulla sekunderna undan och inom några få minuter skall från kyrktornen öfver allt i Sveriges land själaringningen öfver detsamma ljuda.

För vårt samhälle har sekelskiftet en alldeles särskild betydelse. Fastän Hörbys historia ännu icke är skrifven, kunna vi dock med tämlig säkerhet sluta oss till, att det räknar sina anor ända från hedenhös och redan i gamla tiden varit berömdt för sina stora marknader, där slättens och skogsbygdens befolkning möttes för att utbyta produkter, och har Hörby efter hand blifvit, hvad det ännu är : medelpunkten för skånska lantmannahandeln. Kom så en tid, då vi ansågo oss mogna, att stå på egen botten, bilda en själfständig kommun, en köping.

På denna fråga har under de senare åren nedlagts ett otroligt arbete, och nu är den löst. Kungl. Maj:t har i nåder förklarad att Hörby samhälle må från och med början av 1900 bilda en köping med alla en sådans fri- och rättigheter.

Vi kunna således säga att vårt samhälle nu inträdt i mannaåldern, hvilken, vi hoppas det, aldrig skall efterföljas af en skröplig ålderdom. Må vi då alla visa, att vi trampat ur barnskorna, visa oss som män i detta ords fullaste och vackraste betydelse! Bort således med allt partisinne, barnsligt käbbel om småsaker, ovis sparsamhet, då det gäller för hela samhället viktiga företag och dåraktigt trots mot själfvalda myndigheter. Må vi i stället med enig och plikttrogen samverkan arbeta på vårt samhälles bästa! Många och stora äro de kraf, som framtiden, delvis den närmaste, ställer på oss. Det är därför af vikt, att hvar och en i sin stad sätter all kraft, all sin energi på ett enigt samarbete för samhällets framåtskridande. Framåt måste vi, stillastående är liktydligt med tillbakagång.

Men under all vår sträfvan, all vår id, låtom oss ej heller glömma att rikta blicken uppåt och öfver vårt arbete nedkalla välsignelse af den, från hvilken all god, all fullkomlig gåfva kommer. Göra vi detta, då kunna vi ock med psalmisten förtröstansfullt utbrista:

*Så Gud med oss du vara skall,
Som du med våra fäder var.
Så blomstra skall vår gamla bygd
Från tidehvarf till tidehvarf,
Och fädrens hopp och tro och dygd
Till barnen gå i evigt arf.*

Vid malmens signade klang skall det nya århundradet bryta in och – Hörby är köping. Vänner låtom oss blotta våra hufvuden och med ett fyrfaldigt hurra hälsa dessa tilldragelser.”

Karna återvände till sitt hem på Nyårsdagen efter en rejäl festmåltid. Hon hade många saker att ta hand om, jordbruket skötte inte sig själv även om hon hade duktiga tjänare.

Den 14 juli 1902 insomnade Karna Jönsdotter på Östra Storgatan 6 o 21. Hon begravdes på Hörby kyrkogård den 19 juli. Hon blev 78 år.

Per-Gunnar Mörck

Källor:

Landsarkivet i Lund.

Kyrkoböcker och husförhörsböcker från Hörby köping, Hörby landsförsamling och Östra Sallerup.

Bouppteckningar från Frosta Häradsrätt över Jöns Anderssons hustru Hanna Persdotter, Nils Jeppsson och hans hustru Karna Olsdotter, Anders Jönsson och hans hustru Karna Jönsdotter samt de sistnämndas inbördes testamente.

Lagfarter.

Lantmäteriet.

Hörby i äldre tider av Per-Gunnar Mörck, 1987.

Kring Hörbyån och dess biflöden av Per-Gunnar Mörck, 2017.

(Se hemsidor på www.gammalstorp.se och under Hörby på www.morck-rosell.se)

Talet som doktor Nauman höll från boken Frosta och angränsande härad av Johannes Hall.

Foto: Per-Gunnar Mörck Fritidsgården 2009 och Damm vid Karnas backe 2017.

Kartan från 1898.

Tb ägare Johanna Herrlin

Sb ägare Anders Persson

Uf den västra delen ägare August Täcklind

Uf den östra delen ägare Per Persson

GHa och GHb ägare Jonas Winquist